

janak, kísérletet tettek az úgynevezett padló-olajjal. Az eredmény általánosan igen jónak mondható.

Dr. Leubuscher előadása megvitatásánál a felszólalók valamennyien elismerték azt, hogy Szász-Meiningenben az iskola-orvosi intézménnyel helyes úton járnak. Csupán az keltett élénkebb vitát: meddig terjedjen a gyenge tehetségűek elbírálásánál az orvos és meddig a tanító hatásköre? Az azután megint általános nézet volt: az orvos ne legyen a tanító *felügyelője*, hanem tisztán-pusztán egészségügyi tanácsadója. Egyesek kívánatosnak mondták azt, hogy a tanító-növendékek sajátítsanak el annyi egészségügyi ismeretet, a mennyi képessé teszi őket a psycho-pathologikus állapot felismerésére és az orvossal való vállvetett munkára.

Végül megjegyzem azt is, hogy az egyesület elnökségébe (alapszab. III.) a következő 5 tagot választották meg: dr. *Binswanger* egyetemi tanár (Jéna); dr. *Rein* egyetemi tanár (Jéna); dr. *Ebbinghaus* (Boroszló), dr. *Zichen* egyetemi tanár (Utrecht), *Trüper J.* intézet-tulajdonos (Sophienhöhe). Az egyesület jegyzője: Dr. med. *Strohmayer* idegklinikai orvos (Jéna); pénztárosa: W. *Stuckenberg* a Trüper-féle intézet tanítója (Sophienhöhe).

Midőn ismertetésemet befejezem, csak annak az óhajtasomnak adok kifejezést: vajha nekünk is sikerülne minél előbb az, hogy ne egyéneenként hanem testületileg (alapszab. VIII.) lennénk tagjaink a «Verein für Kinderforschung»-nak!

PETHES JÁNOS.

IRODALOM.

Az akarat nevelése. Irta *Geőcze Sarolta*. (Népnev. Könyvtára, 12. füzet.) Budapest, 1901. Lampel.

A *Népnevelők Könyvtára* ismét egy értékes füzetet szaporodott. Az akarat nevelése a címe és tárgya; Geőcze Sarolta, az ismert nevű pädagogiai és szocialis író tollából való, ki nagy tudással, nagy tapasztalattal s még nagyobb buzgalommal, tárgyszeretettel írta meg e művét, melynek végső lapján azt óhajta: Bár anachronizmussá válnék ez az egész könyv!

Valóban, ez a könyv oly sötét képet fest, annyi sebet takar fel, annyi félszegséget, fogyatkozást, mulasztást, bajt és betegséget tár elénk, hogy kétségbeeséstől kellene tartanunk, ha nem ismernők a baj okát, ha nem volna orvosságunk, ha nem volna reményünk egy jobb jövő virradatában, ha nem ismernők fajunk életerejét, ha nem látnók, hogy «a

közélet tisztulása már megkezdődött; a kötelességérzet ébredéz már társadalmunkban; a haza, a vallás, a család neve régi fényében ragyog; a régi, elhagyatott oltárokon egyre többen áldoznak.

Fel tehát a munkára! Ne csak tanítsunk, hanem neveljünk is. A tudomány csődöt mondott, az emberiség kiábrándult belőle, mert elterjedése nem hozta meg a hozzája kötött remények teljesültét. A Nietzsche kora a Lucchenieket és Brescieket szülte és megtöltötte a tébolydákat. A tudomány fáklyának bizonyult, melylyel maga fölött a házat gyújtja fel az, kit tetteiben az erkölcs nem korlátoz.

A tudásnál van valami értékesebb: a *jellem*. Meggyőződésé vált, hogy az egyjén értékét nem a tudás adja meg, hanem az erkölcs, mely tetteiben érvényesül.

Ez a visszahatás megvan a tudományban is. A philosophia lélektani kérdések megoldásában olvadt fel, s a lélektan általános irányzata az akarat felé hajlik, *voluntarisztikus* lett. A pädagogiában eleddig Herbart elvei uralkodtak, ki szerint az iskola csak nevelőintézet lehet, melyben tanítva nevelünk, mégis épen a nevelés hiányzott belőlük. Manapság az elmékedés új czélokot tűz a nevelés elé. «Ama felfogással szemben, a mely az elme felvilágosításában találta a nevelés legfőbb dolgát, újra érvényt nyert az erkölcsi nevelés, mint az akarat fejlesztése és a szenvedélyek szabályozása», mondja *Willmann*.

Ennek az új szellemnek szükségességét hirdette világgá *Payot* könyve «Az akarat neveléséről», s ez adott ösztönzést *Geöcze Sarolta*-nak, hogy ugyane themáról értekezze «magyar nemzeti szempontból, úgy, a mint azt a magyar természet, a magyar jellem s az itthoni viszonyok megkívánják».

A könyv két részre oszlik: elméleti és gyakorlati részre. Abban általános szempontokat, lélektani dolgokat mond el, ebben az akarat nevelés sokféle módjairól értekezik, itt is, ott is érdekes előadásban, népszerű formában, úgy, «hogy hasznát vehesse ne csak a tudományos pályára lépő ifjú — *Payot* műve csak őket tartja szem előtt —, hanem a szülő, a tanító, a gazda s mindenki, a ki körülményeinél fogva mások akaratát irányítani hivatva van».

Elsőben is tehát az akarat lélektani elemzését nyeri az olvasó, de úgy, hogy a tárgyalásban a pädagogiai oldal dominál. Át meg át van szöve az egész ügyes megjegyzésekkel, bő utalásokkal az életre és történeti példákra, melyeket nagy tapasztalata és széles olvasottsága bőven szolgáltat.

Abban a kérdésben, hogy *nevelhető-e az akarat*, a nevelőnek nem lehet más meggyőződése, mint az, hogy igen. Ha a nevelő a fatalismusnak vagy a kötött akarat elméletének volna hive, egy perczig sem maradhatna meg állásában. Hiszen ha az akarat oly velünk született tehet-

ség volna, melyet az állandó, változhatatlan egyéni természet és értelem megköt és bénává tesz, hasztalan fáradság volna az egész nevelői eljárás. De nem így van. Az akarat nem kész tehetség, hanem lelki folyamat, hatások és visszahatások eredménye, s a nevelő tevékenysége is épen egy ilyen, állandó és tudatos hatás, ennél fogva, mondja Geöcze, «a megjavulás lehetőségében mindenkinek szabad kételkednie, csak épen a nevelőnek nem. Mert hogy fogjon munkájához, ha eleve elcsügged annak sikere felől?» A szeretetházak, a javítóintézetek hangos tilalomfái az ethikai determinismuskak.

Viszont az akarat feltétlen szabadsága is téves. Az akaratra hat első sorban a képzet, a gondolatvilág, az érzelem, a hangulat, melyben a cselekvő ember elhatározása pillanatában épen van. A nevelőnek tehát mindezen jelenségeket tudomásul kell vennie, és saját céljaira felhasználni. Ilyen, az *akaratra ható tényezők* még az éghajlat, a föld, faj, életmód, testi állapot, izom- és idegrendszer, stb.

Erre az első részre nézve az a szerény megjegyzésünk volna, hogy az akaratnak tárgyalása a népszerű előadás folytán nagyon is zavart, és épen nem nyerünk e bonyodalmas lelki functióról tiszta, világos képet. Ennek oka is, hogy meghatározásai nem pontosak. Így pl. «az érzet az érzékszervnek a külvilági inger által való érintése» (20. l.). Ebben, nem tekintve azt, hogy az inger lehet belső is, physiologiai, épen a legfontosabb: a megérzés, a tudomásul vétel nincs megemlítve. Aztán a 14. l. az akarat elemeit a képzetek teszik, mert elhatározásunkat ők hozzák létre. A 22. l. pedig a képzetek csak feltételei az eszes akaratnak. Természetes, ez utóbbi a helyes. Jól mondja *P. Natorp*, hogy az akaratnevelése csak akkor lehet a pædagogia külön fejezete, ha tudateletünkben az akarat egyik külön, sajátos alapforma.

A második vagy *gyakorlati* részben az akarat fogalmát megszorítja, s tulajdonképen az *erkölcsös akaratról* szól. Termékeny mozzanatnak tartom az erős társadalmi együttműködés hangoztatását, mely nélkül a család is, iskola is képtelen egymagában e nagy és nehéz feladat megvalósítására. Mert nemcsak arról van szó, hogy az egyén akaratát mily eszközökkel képezzük ki, tegyük erőssé, erkölcsössé, hanem a társadalmat kell első sorban annak tudatára ébreszteni, hogy minden ízében és formájában közre kell működnie e nagy munkában, segítségére kell lennie a szülőnek és nevelőnek.

Úgy gondolom, ez az alapgondolata a II. résznek, mert mindjárt az első fejezetben az *akarat gyöngülésének okai* közt ilyeneket látunk: a materializmus, a vallástalanság, a tekintély kiveszése, a társadalom lehasága, a sajtó, irodalom, színház.

Valóban helyes megfigyelés, józan megfontolás után írhatta Geöcze ezeket: «Rabjai lettünk az anyagnak, minden törekvésünk célja,

vágyaink netovábbja a pénz, s a rajta megszerezhető élvezetek. A vallás elvesztette hatalmát a szívek fölött; a hazaszeretet frázissá süllyedt; a tudományt nem az igazságért becsüljük, hanem a kényelem eszközeiért, melyeket megszerezni segít. Félreértettük a legnagyobb magyar szavát. *Széchenyi* azt mondta: gazdaggá kell tenni a nemzetet, hogy szabad lehessen; mi csupán a gazdagságra törekedtünk, feledve, hogy az csak alap, melyre a nemesebb törekvések építik a nemzeti nagyság épületét. Büszkén emlegetjük anyagi haladásunkat; de az erkölcsi hanyatlásra szemet húnynak.

A következő két fejezet szól az akarat neveléséről a *családban*, az *iskolában*. A családot, úgymond, vissza kell állítani eredeti méltóságára, legyen ismét egy-egy vára a nemzeti erkölcsnek, egy-egy erőssége a társadalomnak, az egyháznak. Az iskola ne csak tudósokat, hanem erős jellemeket is neveljen. A tömegnevelésnek nagy a szuggeráló ereje, benne erősen fejlődik a közszellem, mely erőssé teszi a gyenge egyéni akaratot.

A *meglett ember* akaratának nevelésében mintául az angol társadalmi életet állítja fel.

Saját akaratunk nevelésében a munka erkölcsképző erejére és a józan életelvek kifejlődésére helyez főszűlyt.

A végső fejezetben a *nő* akaratának fejlesztéséről beszél, megérintve a nőemancipáció korszerű kivánalmait. Neveljük a nőt a családi életre, legszebb erénye pedig a munkás szeretet leszen.

Összefoglalva mindent, a legnagyobb elismerés hangján szólhatunk *Geöcze S.* új könyvéről, igazán «alapos és megbízható terjesztője az ismereteknek, okos tanácsadója a tanítóknak», sőt mindnyájunknak, kiknek szívében fekszik nemzetünk egészséges, erkölcsi megújhodása.

BIHARI FERENCZ.

Külföldi lapokból.

I. «Monatshefte für höhere Schulen» cz. új folyóiratot ad ki Berlinben a porosz közokt. miniszterium két tanácsosa: *R. Köpcke* és *A. Matthias*. Ez utóbbi terjedelmes bevezetőben fejti ki a lap célját s egyben mintegy kijelöli a tért, melyen ő — akár azt mondhatnók, hogy a közokt. miniszterium — a középiskolák ügyében tenni valót lát. A közoktatásnak ezt az egész ágát általános szempontokból akarja gondjába venni, szemben a csak gymnasiumi vagy csak reáliskolai ügyekkel foglalkozó egyéb lapokkal. Az új porosz tantervekben kimodott egyenjogúság alapján azt a vélekedést igyekeznek majd terjeszteni, hogy a három különböző intézetben a végső cél megegyezik, csupán a nevelés közös céljához vezető útban és eszközökben van különbség. Mindenik irányból vannak munkatársai s így a közös munkától és kölcsönös megbecsü-